

การสร้างนวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21
Creating Innovations for Dharma Camp Training for Thai Youth
in the 21st Century

พระศิลาศักดิ์ สุเมโธ¹, จุรี สายจันเจียม², อติศักดิ์ ทุมอนันต์³, วิมลพร สุวรรณแสนทวี⁴,
วงศ์ชนก จำเรณูสาร⁵, พรพิมล โพธิ์ชัยหล้า⁶
Phrasilasak Sumato¹, Juree Saijunjaim², Adisak Tumanan³, Vimonporn Suwansaentavee⁴,
Wongchanok Jumrearnsan⁵, Pornpimol Pochaila⁶
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2562
Email : phrasilasak@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนานวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 2) ประเมินประสิทธิผลและทดลองนวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนกลาง จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในวิจัยในการวิจัย คือ นวัตกรรมค่ายอบรมธรรมะและแบบประเมินคุณภาพของนวัตกรรมสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. การพัฒนานวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 โดยมีกระบวนการเริ่มต้นจากการนำข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ผลจากวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพระ 5 และช่วงอายุของเยาวชน มาใช้ประกอบในการสร้างนวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะ จากนั้นคณะผู้วิจัย คัดเลือกกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรม กำหนดเนื้อหาที่ต้องการใช้ในการอบรม เลือกรูปแบบวิธีการอบรมให้เหมาะสมกับกิจกรรม และสภาพปัญหาในปัจจุบันรวมถึงวางแผนการเตรียมการอบรม ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นประกอบด้วย กิจกรรมเพื่อนสนิทมิตรแท้ กิจกรรมปากกาสามัคคี และกิจกรรมน้ำใสใจบริสุทธิ์โดยในแต่ละกิจกรรม จะมุ่งให้ผู้เข้าอบรมมีพัฒนาการด้านต่างๆ ให้เพิ่มสูงขึ้นและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

^{1,2,3,4,5,6}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

^{1,2,3,4,5,6} Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus, Thailand.

*ได้รับบทความ: 5 มิถุนายน 2563; แก้ไขบทความ: 24 สิงหาคม 2563; ตอรับการตีพิมพ์: 11 กันยายน 2563

Received: June 5, 2020; Revised: August 24, 2021; Accepted: September 11, 2020

2. ผลการหาประสิทธิภาพของนวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดว่านวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 โดยรวมระดับความเหมาะสมมากที่สุดและผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจต่อนวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะเยาวชนไทยศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3. ผลการทดลองใช้นวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 1) กิจกรรมเพื่อนสนิทมิตรแท้ ผู้เข้าอบรมมีสมาธิในช่วงการฟังบรรยายได้ไม่นาน กระบวนการเพื่อนช่วยเพื่อน สามารถช่วยทำให้การฝึกอบรมดำเนินไปได้อย่างราบรื่นผู้เข้าอบรมเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน 2) กิจกรรมปากกาสามัคคี ผู้เข้าอบรมให้ความสนใจกับการฟังบรรยาย ขั้นตอนการทำกิจกรรมผู้เข้าอบรมสามารถวางแผนด้วยสติ และมีสมาธิในการปฏิบัติกิจกรรม อีกทั้งยังสามารถแสดงถึงความสามัคคีและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และ 3) กิจกรรมน้ำใสใจบริสุทธิ์ ผู้เข้าอบรมสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างรวดเร็วกระบวนการเพื่อนช่วยเพื่อนสามารถช่วยทำให้ขั้นตอนการปฏิบัติงานดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ผู้เข้าอบรมเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน รวมถึงก่อให้เกิดวิธีการปฏิบัติงานในรูปแบบใหม่ที่ผู้เข้าอบรมประยุกต์ใช้ ผู้เข้าอบรมให้ความสนใจกับกิจกรรมน้ำใสใจบริสุทธิ์ดีมาก

คำสำคัญ : 1. นวัตกรรม 2. ค่ายธรรมะ 3. เยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21

ABSTRACT

The objectives of the research article were 1) to develop the innovation as such, 2) to assess its effectiveness and try it out on sampling groups. The sampling groups comprised 400 students. The research tools in research are innovation, Dharma training camp and innovation quality assessment form. The statistical units utilized for processing data include arithmetic means and standard deviations.

Research findings are the following: 1. Developments of the said innovation have begun with data collections relevant documents. Outcomes of analyses have shown close relations between the Buddha's heading (Bala, strength) and students' age spans to constitute the said innovation. Later, each of activities was selected in accordance with objectives of every task. Every activity focuses on increasing aspects of physical, emotional, social, and cognitive developments. All activities enable trainees to use in everyday life. 2. Three experts' outcomes for seeking its effectiveness of the aforesaid innovation have been revealed rating at the most appropriate level. Likewise, trainees' satisfaction with the same innovation has been placed at the most level. 3. Outcomes of trying out in (1) the 'close friends in need'

have shown trainees can retain their concentration for very long after a couple of lecturer's time, enabling trainees to keep going smoothly. As a result, the feast causes them to share and exchange their responses. In (2) unity pens, trainees have paid their utmost attention to the lecturer and to steps of doing activities; helping them plan their assigned tasks continually. Therefore, they can maintain their concentration in doing their activities. More importantly, they have expressed mutual unity and accepted others' opinions. In (3) clear and sincere mind, trainees can do their activities rapidly. Through procedures of helping friends, they can help keep steps of continuing activities rapidly. In doing so, they share and exchange their views on learning between them. Therefore, it brings about practical methods of a new format which the trainees have applied. Practically, trainees have been considerably interested in this activities.

Keywords : 1. Innovation 2. Dharma Camp 3. Thai Youth in the 21st Century

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ปัจจุบันสังคมโลกและสังคมไทย กำลังก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 (คริสต์สหัสวรรษที่ 3 และเป็นคริสต์ศตวรรษปัจจุบันเริ่มนับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 2001 จนถึงวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 2100 หรือ พุทธศักราช 2544 ถึง 2643) ซึ่งเป็นยุคที่มีความสลับซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอยู่ตลอดเวลา บทบาทของเยาวชนยุคใหม่ที่เป็นอนาคตของชาติจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกัน มีทั้งด้านลบและด้านบวกที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตในโลกปัจจุบันเมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นที่สนใจของนักคิดแขนงต่างๆ มากมาย ทั้งในสายตาชาวโลกและชาวไทย ที่เริ่มตระหนักถึงสังคมของมนุษยชาติในอนาคตเรียกสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้แตกต่างกันไป อัลวิน ทอฟเฟอร์ (Alvin Toffer, 1995 : 73) เรียกยุคคลื่นที่ 3 (The Third Wave) โดยมองการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก จะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะ “ทั้งโลก”(Global) ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เป็นต้น โดยมีเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ทันสมัยเป็นตัวขับเคลื่อนนอกจากนั้นยังถูกเรียกยุคนี้ในชื่อที่ต่างๆ กัน เช่น “ยุคดิจิทัลเปลี่ยนโลก” (The new Digital Age) “ยุคโลกไร้พรมแดน” (Borderless world) “ยุคโลกาภิวัตน์” (Globalization) นอกจากนี้มีแนวความคิดที่น่าสนใจของ เจมส์ มาร์ติน (James Martin, 2010 : 26) ซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือของเขาที่ชื่อว่า “โลกแห่งศตวรรษที่ 21”(The Meaning of the 21 Century) เจมส์เสนอแนวคิดว่า จะเกิดอะไรขึ้นบ้างในยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งค่อนข้างจะเป็นทางลบ แต่เขามีเจตนาที่จะกระตุ้นให้สังคมตระหนักและหา

แนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่จะเกิดขึ้น (ประเวศ วะสี, 2545 : 51) เห็นว่า วิถีชีวิตของมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 จะมีปัญหามากขึ้น อันเนื่องมาจากกิเลส และอวิชชา ที่จะต้องอาศัยหลักธรรมทางพุทธศาสนา มาแก้ไขปัญหามนุษย์จะต้องเปลี่ยนไปสู่ภาวะหรือภพภูมิที่สูงกว่า

ท่ามกลางกระแสสังคมยุคใหม่ที่ถาโถมเข้าใส่สังคมไทยรอบด้าน เยาวชนไทยต้องมีการปรับตัวรับกับการเปลี่ยนแปลง จากความคาดหวังของสังคมไทยหรือผู้ใหญ่ที่กำหนดกรอบแนวทางให้กับเยาวชน จึงทำให้เกิดการต่อต้านมาทุกยุคสมัย โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันยิ่งทวีความรุนแรง จนยากที่จะต้านทาน เกิดปัญหาเกี่ยวกับเยาวชนมากมายเนื่องจากพฤติกรรมที่แสดงออกทั้งทางกายและทางวาจา อันไม่เหมาะสมกับวัย ตัวอย่าง เช่น ปัญหาเยาวชนติดการพนันฟุตบอล เล่นเกมการพนันต่างๆ โดยไม่เกรงกลัวกฎหมาย ไม่เสียตังเงินและการเล่นคอมพิวเตอร์อย่างหมกมุ่นและชอบเล่นเกมที่มีความรุนแรง การเข้าสนทนากันทางอินเทอร์เน็ตเพื่อหาคู่ มีการเสนอตัวให้คู่นอน การมั่วสุม เรื่องเพศ การเที่ยวผับเที่ยวบาร์ ชอบเที่ยวกลางคืนใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือยเกินตัว เยาวชนอยู่กินกันทั้งๆ ที่ยังต้องขอเงินจากพ่อแม่ผู้ปกครอง เมื่อท้องก็ทำแท้งนำลูกไปทิ้งไม่เชื่อฟังพ่อแม่เชื่อฟังแต่นักร็อก ดาราบางคนทั้งที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักบางคนที่เป็นตัวอย่างในทางเสียหาย ประพฤติตนไม่เหมาะสม การติดเพื่อนและการเสพยาเสพติด เมาสุรา และขับรถเร็วเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดในท้องถนน ไม่ชอบเรียนหนังสือ ไม่รับผิดชอบต่อการเรียน เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาทางสังคมที่เกิดแทบทุกวัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อมรวิรัช นาคทรพรพ อาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะ สรุปสาเหตุที่มาของปัญหาต่างๆ ของเยาวชนว่าเกิดจาก การห่างบ้าน ห่างวัด โตในห้าง ค่านิยมแพ้ไม่เป็น อิทธิพลของสื่อที่รุนแรง ระบบการศึกษาที่เน้นด้านการแข่งขันสร้างคน เพื่อป้อนตลาดแรงงานมากกว่าสร้างคนเพื่อเข้าใจชีวิต อิทธิพลของสถานบันเทิง ผับ บาร์ คาราโอเกะ อาบ-อบ-นวด ที่ผุดขึ้นเป็นดอกเห็ด หากมองในแง่ของจริยธรรมแล้ว ถือว่าเยาวชนอยู่ในอาการป่วยทางจริยธรรมขั้นวิกฤติในปัจจุบันนี้ (อมรวิรัช นาคทรพรพ, 2547 : 17)

ปัญหาทางด้านคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ในปัจจุบันถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญในระดับต้นๆ ซึ่งดูได้จากวิถีชีวิตประจำวันที่ใกล้ชิด ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์รายวันโทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต จะพบว่ามีความเกี่ยวกับการกระทำความผิดกฎหมาย ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ การล่องละเมิดทางเพศยาเสพติด อาชญากรรม ลงข่าวไม่เว้นแต่ละวันและที่น่าตกใจ คือผู้กระทำความผิดเป็นเด็กและเยาวชนที่ก่อเหตุที่รุนแรงและมีพฤติกรรมกระทำความผิดที่ไม่แตกต่างกับผู้ใหญ่เลยซึ่งมีแนวโน้ม มากขึ้น ถิ่นที่และอายุของผู้กระทำความผิดยิ่งมีอายุน้อยลงเรื่อยๆ สื่อเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้น และมีการรับเอาอารยธรรมต่างประเทศมากขึ้น การยึดมั่นขนบธรรมเนียมประเพณีได้รับความสำคัญน้อยลง จะตื่นตัวให้ความสำคัญของวัน วันวาเลนไทน์ แคตตาล็อกในช่วงปีใหม่ ฯลฯ ช่องว่างระหว่างวัยสูงขึ้น เด็กยุคใหม่จะให้ความเคารพผู้ใหญ่ลดลง ระบบอาวุโส ขาดหายไปจากสังคม ด้วยเหตุที่มองว่าผู้ใหญ่มีความล้า

หลัง ไม่ทันสมัย ไม่ทันโลกที่เปลี่ยนแปลง การที่ได้รู้อะไรมากกว่าผู้ใหญ่ หรือสามารถประสบผลสำเร็จตั้งแต่อายุน้อยน้อยเป็นการสร้างค่านิยมแบบก้าวกระโดด เช่น ให้เด็กเติบโตสู่ ตำแหน่งผู้บริหารมาปกครองผู้ใหญ่เป็นต้น(อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544 : 19)

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันสังคมไทย ได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์จนเกิดเป็นปัญหาวิกฤติสืบหลายอย่างทั้งในระดับบุคคล และระดับประเทศที่แก้กันไม่ค่อยจะได้ผล เพราะการแก้ปัญหาส่วนมากเป็นการแก้ปัญหาทางวัตถุซึ่งมุ่งเอาการบริโภคเป็นใหญ่ โดยละเลยการแก้ปัญหาพื้นฐานทางด้านจิตใจ แม้เมืองไทยเราจะเป็นเมืองพระพุทธศาสนา แต่หลงลืมตนคือลืมนวัตกรรมอันดีงามที่เป็นมรดกตกทอด มาจากบรรพบุรุษของตนในอดีต ซึ่งได้เคยประพฤติปฏิบัติกันมาเป็นเวลานาน ซึ่งได้เคยประพฤติปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน (พระธรรมนิส มั่นคงทรัพย์, 2539 : 3) จะเห็นได้ว่า 3 สถาบันหลักของชาติ คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาด้านจริยธรรม ศีลธรรม และการให้การศึกษาแก่เยาวชนมาโดยตลอดคณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาเยาวชน ซึ่งนอกจากจะเป็นการพัฒนาที่ตัวของเยาวชนเองแล้ว ยังเป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาในด้านต่างๆ การนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม และเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเยาวชนให้เจริญมากขึ้น ทั้งด้านความรู้และคุณธรรมจริยธรรม และในการจัดอบรมค่ายธรรมะเป็นกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมกิจกรรมหนึ่งที่จัดขึ้นในรูปแบบของการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ได้ศึกษารู้อย่างถึงหลักธรรม และรู้จักปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่วัย เพื่อนำหลักธรรมไปพัฒนาตนเองและสร้างสรรค์สังคมให้เจริญก้าวหน้าบนรากฐานที่มั่นคง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อพัฒนานวัตกรรมการอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21
- 2.2 เพื่อประเมินประสิทธิภาพและทดลองนวัตกรรมการอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21

3. ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

- 3.1 ได้นวัตกรรมการอบรมค่ายอบรมธรรมะของเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับพระวิทยากรในการจัดอบรมค่ายธรรมะ และเป็นสารสนเทศสำหรับสถานศึกษา เพื่อใช้ในการวางแผนดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
- 3.2 ได้นวัตกรรมการอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21 มีคุณภาพในการอบรมค่ายธรรมะ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง การสร้างนวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21 โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ที่เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่มัธยมศึกษา 4 จังหวัด โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) (รังสรรค์ สิงห์เลิศ, 2551 : 79-80) ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 สำหรับความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางที่เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่มัธยมศึกษา 4 จังหวัด จำนวน 400 คน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 388 คน เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างเพิ่มเป็นจำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในวิจัยในการวิจัย คือ 1) นวัตกรรมค่ายอบรมธรรมะ ได้แก่ (1) แผนการจัดกิจกรรมอบรมค่ายธรรมะ (2) สื่อธรรมะ (2) แบบประเมินคุณภาพของนวัตกรรม ได้แก่ (1) แบบประเมินคุณภาพด้านเนื้อหา (2) แบบประเมินความพึงพอใจต่อนวัตกรรม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5. ผลการวิจัย

5.1 การพัฒนานวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 คณะผู้วิจัยสร้างนวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะ โดยมีกระบวนการเริ่มต้นจากการนำข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ผลจากวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพระ 5 และช่วงอายุของเยาวชน มาใช้ประกอบในการสร้างนวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะ จากนั้นคณะผู้วิจัย คัดเลือกกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรม กำหนดเนื้อหาที่ต้องการใช้ในการอบรม เลือกรูปแบบวิธีการอบรมให้เหมาะสมกับกิจกรรมและสภาพปัญหาในปัจจุบันรวมถึงวางแผนการเตรียมการอบรมที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นประกอบด้วย กิจกรรมเพื่อนสนิทมิตรแท้ กิจกรรมปากกาสามัคคี และกิจกรรมน้ำใสใจบริสุทธิ์โดยในแต่ละกิจกรรมจะมุ่งให้ผู้เข้าอบรมมีพัฒนาการด้านต่างๆ เช่น พัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และปัญญาให้เพิ่มสูงขึ้นและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

กิจกรรมการอบรมในนวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะ ประกอบด้วย 3 กิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมเพื่อนสนิทมิตรแท้ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เข้าอบรมเห็นความสำคัญของการคบเพื่อน ซึ่งเพื่อนมีส่วนสำคัญอย่างมากที่จะกำหนดทิศทางชีวิตของคนแต่ละคน การเรียนรู้ถึงลักษณะของเพื่อนที่ดีจึงเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งกิจกรรมนี้จะช่วยให้ผู้เข้าอบรมรู้จักการเลือกคบเพื่อนและรู้จักแยกแยะระหว่างคนดีกับคนชั่ว และรู้จักการฝึกตัวเองให้เป็นมิตรแท้ต่อคนอื่น การมีจิตใจหนัก

แน่น มั่นคง ยอมรับฟังเหตุผล รู้จักให้อภัย และมีน้ำใจซึ่งกันและกัน จึงจะทำให้มิตรภาพหรือความเป็นเพื่อนยืนยาวแท้

2. กิจกรรมปากกาสามัคคี เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามัคคี ความพร้อมเพรียง การคิดวิเคราะห์ ความร่วมมือ และการมีสมาธิ สติ ปัญญา พิจารณาข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ได้งานที่ถูกต้องแม่นยำ

3. กิจกรรมน้ำใสใจบริสุทธิ์เป็นกิจกรรมที่เป็นการฝึกใจให้บรรเทาเบาบางจากกิเลสต่างๆ เช่น ความโลภอยากได้ของที่ไม่ใช่ของตน ความโกรธ เป็นต้น เมื่อทำได้แล้วก็พยายามทำในสิ่งที่ละเอียดยิ่งขึ้น กล่าวคือ พยายามทำจิตใจให้แจ่มใส ไม่มีอารมณ์ขุ่นมัว หรือเกิดกังวล การจะทำเช่นนี้ได้ก็ด้วยการบำเพ็ญกุศล รักษาศีล และแผ่เมตตา ต่อไปก็เป็นขั้นสูง คือ การทำใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ด้วยการปฏิบัติธรรมคือการเจริญภาวนา อันเป็นการฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความสงบ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญญารู้แจ้งตามความเป็นจริง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เกิดวิชา ซึ่งหมายถึงสภาพอันเป็นความรู้ อันถูกต้อง เมื่อเกิดวิชา สิ่งต่างๆ ก็จะเป็นไปในทางสะอาด สว่าง สงบ ในที่สุดจะสามารถละกิเลสได้ตามผลแห่งการปฏิบัตินั้นๆ และเมื่อละกิเลสได้แล้ว จิตใจก็จะสะอาดบริสุทธิ์

5.2 ผลการหาประสิทธิภาพของนวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน มีความคิดว่านวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 โดยรวมระดับความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 มีคะแนนเฉลี่ยนวัตกรรมที่พัฒนามีรายละเอียดสามารถนำไปใช้ได้ สูงสุดเท่ากับ ($\bar{X} = 5.00$) ซึ่งอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุด รองลงมาคือ ชื่อนวัตกรรมมีความเหมาะสมวัดอุปประสงค์ในการพัฒนานวัตกรรมความสอดคล้องเหมาะสมกับวัยของผู้เข้าอบรม ความเหมาะสมของกิจกรรมและขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} = 4.67$) อยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุด และผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจต่อนวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะเยาวชนไทยศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.73$) โดยผู้เข้าอบรมโรงเรียนที่ 4 มีคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจต่อนวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะสูงสุดเท่ากับ 4.80 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือผู้เข้าอบรมโรงเรียนที่ 3 และ โรงเรียนที่ 2 มีคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจต่อนวัตกรรมค่ายอบรมธรรมะเท่ากับ 4.79 และ 4.78 ตามลำดับ

5.3 ผลการทดลองใช้นวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21

5.3.1 กิจกรรมเพื่อนสนิทมิตรแท้ผู้เข้าอบรมมีสมาธิในช่วงการฟังบรรยายได้ไม่นาน ดังนั้น จึงควรบรรยาย ลำดับชัดเจน และเรียบเรียงให้สนุกสนานฟัง ทั้งการอธิบายหลักธรรมควรใช้คำพูดด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายผู้เข้าอบรมเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถคิดวิเคราะห์ได้ กระบวนการเพื่อนช่วยเพื่อน สามารถช่วยทำให้การฝึกอบรม ดำเนินไปได้อย่างราบรื่นผู้เข้าอบรมเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างตนเองกับเพื่อนผู้เข้าอบรมให้ความสนใจ

กับกิจกรรมละครอย่างมาก แต่ยังมีบางคนที่มีการเงินน้อย และในขั้นสรุป ผู้เข้าอบรมให้ความสนใจอย่างมาก

5.3.2 กิจกรรมปากกาสามัคคี ผู้เข้าอบรมให้ความสนใจกับการฟังบรรยาย เนื่องด้วยเป็นกิจกรรมที่มีกลไก สามารถขับเคลื่อนไหวได้ตามการควบคุมของสมาชิกของกลุ่มและขั้นตอนการทำกิจกรรม ผู้เข้าอบรมสามารถวางแผนด้วยสติ และมีสมาธิในการปฏิบัติกิจกรรม อีกทั้งยังสามารถแสดงถึงความสามัคคีและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ผู้เข้าอบรมแต่ละกลุ่มสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างราบรื่น แต่ยังคงมีผู้เข้าอบรมบางคนที่ยังมีอารมณ์ไม่พอใจ ซึ่งพระวิทยากรจะต้องอธิบายให้ผู้เข้าอบรมเห็นความสำคัญของแต่ละคนในกลุ่ม ในขั้นสรุปกิจกรรมพระวิทยากรได้ให้ผู้เข้าอบรมได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรม รวมถึงผู้เข้าอบรมที่เป็นผู้ฟังสามารถปฏิบัติตนได้เหมาะสม นอกจากนี้ผู้เข้าอบรมให้ความสนใจและให้ความร่วมมือในการประเมินตนเองดีมาก สามารถให้เหตุผลของการเกิดพฤติกรรมต่างๆ และร่วมกันสรุปแนวทางการปฏิบัติตนได้

5.3.3 กิจกรรมน้ำใสใจบริสุทธิ์ ผู้เข้าอบรมให้ความสนใจกับการฟังบรรยาย เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้สมาธิในการปฏิบัติ ผู้เข้าอบรมสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างรวดเร็ว กระบวนการเพื่อนช่วยเพื่อนสามารถช่วยทำให้ขั้นตอนการปฏิบัติงานดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ผู้เข้าอบรมเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน รวมถึงก่อให้เกิดวิธีการปฏิบัติงานในรูปแบบใหม่ที่ผู้เข้าอบรมประยุกต์ใช้ ผู้เข้าอบรมให้ความสนใจกับกิจกรรมน้ำใสใจบริสุทธิ์ดีมาก ในขั้นสรุป พระวิทยากรได้สรุปและให้แง่คิดในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

6. อภิปรายผลการวิจัย

6.1 การพัฒนานวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 คณะผู้วิจัยได้พัฒนานวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะตามหลักพละ 5 ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นประกอบด้วย 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมเพื่อนสนิทมิตรแท้ กิจกรรมปากกาสามัคคี และกิจกรรมน้ำใสใจบริสุทธิ์ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวล้วนเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เยาวชนได้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต และปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม และศีลธรรม ตามหลักพุทธศาสนาอันเป็นแนวทางการประพฤติตนที่ดี ให้มีทักษะในการดำเนินชีวิต นำหลักคำสอนที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน คือ การพัฒนากาย โดยการแสดงออกทางกิริยามารยาทชาวพุทธ มีพฤติกรรมที่งดงามเหมาะสม การพัฒนาศีล โดยการอยู่ร่วมกับครอบครัวและบุคคลในสังคม ด้วยความเกื้อกูลและประกอบอาชีพที่สุจริต การพัฒนาจิต ให้เป็นจิตที่สมบูรณ์ทั้งคุณภาพจิต พลังจิตและสุขภาพจิต และสุดท้ายการพัฒนาปัญญา ให้เกิดปัญญาในการรู้จริง รู้เท่าทันทางเจริญทางเสื่อมปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รู้วิธีการป้องกัน รู้วิธีแก้ไขปัญห สร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองด้วยคุณธรรม ให้เป็นผู้มีชีวิตอยู่อย่างรู้เท่าทันโลก นำพาชีวิตสู่ความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุตตาวรรณ เครือพานิช (2553 : 7) กล่าวว่า การเข้าค่ายธรรมะ เป็นกิจกรรมของ

เยาวชนในโครงการการอบรมคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักพัฒนาชีวิตและสังคม คือ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) โดยพระสงฆ์วิทยากรผู้ทรงความรู้จะฝึกฝนเยาวชนให้มีทักษะชีวิตตามคำสอนและวัตรปฏิบัติของพระพุทธเจ้า และสอดคล้องกับ กรมการศาสนา (2552 : 20-22) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการจัดค่ายคุณธรรมต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนว่าเป็นการวางรากฐานชีวิตของเด็กและเยาวชนให้มั่นคงยั่งยืนในอนาคต โดยให้เด็กและเยาวชนรู้จักดำเนินชีวิตที่ดีงามและร่วมสร้างสรรค์สังคมให้เจริญมั่นคงโดยรู้จักประพฤติดีและละเว้นความชั่ว ได้แก่ เว้นจากบาปกรรมที่ทำให้ชีวิตมัวหมอง คือ ไม่ทำร้ายร่างกายทำลายชีวิต ไม่ลักทรัพย์ละเมิดกรรมสิทธิ์ ไม่ประพฤติดินทางเพศ ไม่พูดเท็จโกหกหลอกลวง เว้นจากอคติความลำเอียง คือ ไม่ลำเอียงเพราะชอบ ไม่ลำเอียงเพราะชัง ไม่ลำเอียงเพราะขาดไม่ลำเอียงเพราะเขา ตลอดจนเว้นจากอบายมุข ช่องทางเสื่อมทรัพย์ ไม่เสพติดสุราไม่เอาแต่เที่ยวไม่รู้เวลา ไม่จ้องหาแต่รายการบันเทิง ไม่หลงไปกับการพนันไม่พัวพันมั่วสุมมิตรชั่ว

6.2 ประสิทธิภาพของนวัตกรรมการอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 ของผู้เชี่ยวชาญมีความคิดว่ นวัตกรรมการอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 โดยรวมระดับความเหมาะสมมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากนวัตกรรมที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นได้ผ่านขั้นตอนอย่างมีระบบคือ ศึกษาปัญหา กำหนดวัตถุประสงค์ ศึกษาทฤษฎีและหลักการ กำหนดขั้นตอนการใช้ นวัตกรรม และประเมินผลนวัตกรรม ซึ่งสอดคล้องกับที่ สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ (2553 : 51) ได้ให้ความหมายของ นวัตกรรม หมายถึง สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรู้ ทักษะประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ บริการใหม่ หรือกระบวนการใหม่ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม ส่วนผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจต่อนวัตกรรมการอบรมค่ายธรรมะเยาวชนไทยศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากนวัตกรรมที่สร้างขึ้นได้เน้นการประยุกต์คำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตและการเรียนให้เกิดความสำเร็จ เป็นการเรียนรู้ด้านทักษะชีวิต เน้นการนำธรรมะไปประยุกต์ในชีวิตประจำวัน เน้นความสนุก สาระ สนุกสนาน สร้างสรรค์ ให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ มีการบูรณาการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมในการแก้ปัญหา เช่น กิจกรรมเพื่อนสนิทมิตรแท้ กิจกรรมปากกาสามัคคี และกิจกรรมน้ำใสใจบริสุทธิ์ มีการผสมผสานการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม เป็นการปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา โดยนำคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวตั้งแล้วนำศาสตร์สมัยใหม่มาสนับสนุน จึงเป็นการเรียนรู้ผ่านการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และลงมือปฏิบัติ ตามแนวทางพระพุทธศาสนาด้วยการใช้สติและสมาธิเป็นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับที่สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ (2553 : 92) กล่าวถึงนวัตกรรมว่าเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรู้ ทักษะประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ บริการใหม่ หรือกระบวนการใหม่ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม

6.3 นวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะที่สร้างขึ้น เมื่อนำไปทดลองใช้แล้ว ปรากฏว่าผู้เข้าอบรมมีความสนุกสนานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมอย่างตั้งใจทั้งนี้นวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นได้พัฒนาให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เข้าอบรมและสถานการณ์ในปัจจุบัน เกมส์หรือกิจกรรมต่างๆ ช่วยพัฒนาความรู้ สติ ปัญญา สมาธิ ให้เกิดการทำงานผ่านกิจกรรม รู้จักแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ก่อให้เกิดความสามัคคี ส่งเสริมให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมและการทำงานเป็นทีม รวมถึงพระวิทยากร วิทยากรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในการจัดการฝึกอบรม มีความเป็นกันเองกับผู้เข้ารับการอบรม มีการนำเสนอภาพและยกตัวอย่างที่ทำให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย ทำให้การอบรมเป็นไปอย่างสนุกสนาน เพลิดเพลินส่งผลให้ผู้เข้ารับการอบรมให้ความสนใจและให้ความร่วมมือในการฝึกอบรมเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับ สุตตวรรณ เครือพานิช (2553 : 5) ที่กล่าวว่า ค่ายคุณธรรมเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่จัดขึ้นในรูปของการ เรียนรู้นอกห้องเรียน เป็นลักษณะของกิจกรรมนำความรู้เพื่อพัฒนาความรู้สู่ปัญญา ส่งเสริมให้เกิดทักษะจากการลงมือทำผ่านกิจกรรม เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีทักษะชีวิต คิดแก้ปัญหาด้วยปัญญา มี วินัย สามัคคี และมีสำนึก รวมถึงการคิดสร้างสรรค์

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 ให้มีการเสนอแนะและการมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยจัดในลักษณะทุกคนมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล เพื่อทดสอบและติดตามความก้าวหน้าของการทำงานและการพัฒนาศักยภาพของตนเองและผู้อื่น

7.1.2 ให้มีการจัดกิจกรรมและการชี้แจงเกี่ยวกับการเสริมสร้างแนวคิดใหม่และแผนงานอยู่เสมอ และสนับสนุนให้พนักงานได้มีโอกาสในการเสนอแนวคิดใหม่ๆ ในการทำงาน

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

7.2.1 ควรจัดให้มีบรรยากาศแบบรางวัลเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นการกระตุ้นให้พนักงานเกิดแรงจูงใจในการทำงานและเสริมสร้างความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของผู้บริหารและพนักงาน

7.2.2 ควรจัดให้มีการกำหนดความเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็นของการปฏิบัติงาน โดยมุ่งให้เห็นถึงการทำงานเป็นทีมและการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

7.3.1 กำหนดความเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็นของการปฏิบัติงาน โดยมุ่งให้เห็นถึงการทำงานเป็นทีมและการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในครั้งต่อไป

7.3.2 ควรศึกษาค้นคว้าสารนิพนธ์ทุกๆ 3-5 ปี เพื่อให้ข้อมูลที่ทันสมัย และทำให้มีการศึกษาค้นคว้าที่สอดคล้องกับข้อมูลปัจจุบัน

8. เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2552). **คู่มือการดำเนินงานเสริมสร้างศีลธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- ประเวศ วะสี. (2545). **ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อเอาชนะความยากจน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม.
- พระธรรมนิส มั่นคงทรัพย์. (2539). **การศึกษาความสัมพันธ์เชิงจริยธรรมระหว่างครูกับศิษย์ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาในสถาบันการศึกษาระดับมัธยมปีที่ 6 ศึกษาเปรียบเทียบ : โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยกับโรงเรียนสตรีวิทยาลัย เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษิต. มหาวิทยาลัยมหิดล.**
- รังสรรค์ สิงห์เลิศ. (2551). **ระเบียบวิจัยทางสังคมศาสตร์**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ. (2553). **การจัดการความรู้กับนวัตกรรม**. กรุงเทพมหานคร : สามลดา.
- สุดาวรรณ เครือพานิช. (2553). การเรียนรู้ผ่านกระบวนการค่าย. **วารสารวิชาการ**. 13(1). 5-7.
- อมรวิชช์ นาครทรรพ. (2547). **การเรียนรู้การสอนที่มีการวิจัยเป็นฐาน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). **วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน : พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Alvin Toffler. (1995). **The Third Wave**. New York : Bantam Book.

9. คำขอบคุณ

งานวิจัย เรื่อง “การสร้างนวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21” ฉบับนี้ เป็นโครงการวิจัยย่อยภายใต้โครงการวิจัยชุดเรื่อง “การสร้างค่านิยมพฤติกรรมเพื่อลดปัญหาความก้าวร้าวของคนไทยในศตวรรษที่ 21 ด้วยพุทธวิธี” สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยได้รับความช่วยเหลือ สนับสนุนงบประมาณและข้อเสนอแนะ จากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ใคร่ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร. รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตธวัญบุรี ที่ปรึกษาโครงการวิจัยที่ให้ข้อคิดเห็นแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ในงานวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณ พระครูกิตติวราทร, ผศ.ดร. หัวหน้าโครงการวิจัยชุด ที่คอยให้คำปรึกษาแนะนำการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ในโครงการวิจัยย่อยก่อนส่งรายงานให้มีความพร้อมสมบูรณ์ ขอเจริญพรขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ศรีศักดิ์ สุนทรไชย ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญอ่านและตรวจรายงานการวิจัยเรื่องนี้พร้อมให้คำปรึกษา ชี้แนะ แนะนำ ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ

ของงานวิจัยให้ถูกต้อง และขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้สละเวลาที
กรุณาให้คำแนะนำและตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัยให้มีความถูกต้องและให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัย
เพื่อให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เจริญพรและขอบคุณทีมงานในโครงการวิจัยชุดทุกท่าน และขอบคุณเจ้าหน้าที่ทุกส่วนงาน
ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการใช้นวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะ จนทำให้งานวิจัยนี้
สำเร็จลุล่วงด้วยดี คุณความดีอันพึงได้จากงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องสักการบูชาพระคุณ
บิดา มารดา บุพการีผู้ให้กำเนิด ที่ท่านได้ให้ชีวิต ให้สติปัญญา และให้ความเข้มแข็งทั้งกายและใจ
เป็นพลังใจที่ยิ่งใหญ่รวมไปถึงคณาจารย์ทุกท่านที่มีส่วนสำคัญในการวางรากฐานการศึกษาแก่ผู้วิจัย
และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถก้าวผ่านอุปสรรคทั้งปวงจนกระทั่งสามารถบรรลุ
ถึงความสำเร็จได้ทุกประการ